

YU. B. KAN
Kherson

PECULIARITIES OF STUDENTS' SOCIAL AND SPIRITUAL VALUES FORMATION BY MEANS OF PHYSICAL CULTURE

The article is devoted to the justification of the appropriateness and effectiveness of the using modern principles of educational process and socio-psychological factors in the process of students' social and spiritual values formation by means of physical culture.

Keywords: physical culture, social and spiritual values, moral education, students, motivation, health, aesthetic consciousness.

Ю. Б. КАН
г. Херсон

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования современных принципов учебного процесса и социально-психологических факторов в процессе формирования социально-духовных ценностей студентов средствами физической культуры.

Ключевые слова: физическая культура, социально-духовные ценности, нравственное воспитание, студенты, мотивация, здоровье, эстетическое сознание.

Стаття надійшла до редколегії 11.07.2014

УДК 37(09).372

І. М. КАРДАШ
м. Миколаїв

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті подано аналіз проблеми розвитку творчої особистості з позицій педагогічної та психологічної наук на засадах педагогіки добра В. О. Сухомлинського, визначено психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективність роботи щодо розвитку самостійності, творчої ініціативи дитини дошкільного віку

Ключові слова: творчість, творча особистість, творча активність, педагогіка добра, гуманізація освіти.

Постановка проблеми. Перспективним напрямом гуманізації освіти України сьогодні є орієнтація навчання на розвиток творчої особистості дитини. Акцентується необхідність розвитку самостійності дітей, їхньої творчої ініціативи, потреби самовдосконалення, здатності до виявлення моральної позиції, естетичних поглядів тощо. Проблема гуманізації навчання не є новою для науки. Вона посідає значне місце в дослідженнях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Однак питання про те, якими шляхами реалізувати гуманне навчання в педагогічному процесі на сьогодні залишається дискусійним.

Вирішення цієї проблеми пов'язане з обґрунтуванням такої тези: утвердження гума-

нізму в педагогічному процесі можливе завдяки створенню атмосфери творчості як одного із засобів пізнання дитиною світу та свого «Я».

Система виховання в сучасній освіті має будуватися на самодіяльності, ініціативі, вільному виборі напрямів і видів діяльності. У навчальних закладах повинні бути створені сприятливі умови для вияву та розвитку талантів і здібностей дітей, для їхнього самовизначення та повноцінного життя. Основне завдання дошкільного навчального закладу полягає у формуванні особистості, яка усвідомлює цінність творчості. У зв'язку з цим діяльність дошкільного навчального закладу має бути спрямована на розвиток самостій-

ного мислення дитини, її індивідуальних творчих здібностей.

Проблема творчого розвитку особистості та її прояву в творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній теорії і практиці. За останнє десятиліття в багатьох наукових джерелах опубліковано безліч цікавих матеріалів із проблеми розвитку творчої особистості. Вчені вивчають закономірності й особливості творчих процесів, намагаються виявити суть творчої діяльності та знайти ефективні способи її реалізації. Усвідомлена активна життєдіяльність породжує творчі можливості особистості, формуючи творчу енергію.

Розвиток кожної дитини як творчої індивідуальності відповідає потребам педагогіки сьогодні, сприяє гуманізації освіти. Залучення дітей до мистецтва формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, активізуючи їхнє прагнення до творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях із різних позицій. Філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та ін. Психологічні основи цієї проблеми викладено в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтєєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та ін. Педагогічний аспект проблеми формування та розвитку творчої активності висвітлено в працях В. Андрєєва, Д. Вількеєва, М. Данилова, Н. Кичук, М. Махмутова, І. Огороднікова, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін.

У зв'язку з цим об'єктивна ситуація сучасності розглядає процес становлення творчої особистості як вирішальний чинник у випереджаючому розвитку покоління. З позицій цих вимог одним із найбільш актуальних пошуків усієї сучасної освіти виступає потреба у формуванні творчої особистості на ранніх етапах її розвитку, а саме в дошкільному віці (Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, Д. Ельконін та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є аналіз проблеми розвитку творчої особистос-

ті дитини на засадах педагогіки добра В. О. Сухомлинського та визначення психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективність роботи щодо розвитку творчої особистості.

Виклад основного матеріалу. У дошкільному віці відбувається початкове становлення індивідуальності дитини. Максимальні прояви індивідуальності спостерігаються у процесі творчості (Д. Богоявленська, В. Кузьменко, Я. Пономарьов, Ю. Приходько). Дитині цікаво пізнавати світ, створювати власні деталі, які органічно доповнюють і прикрашають навколишню дійсність.

Педагогічна наука розглядає творчість із позицій розвитку творчих якостей у навчально-виховному процесі [3, 326]. З погляду педагогічної творчості важливою стає проблема зв'язку цього феномена з іншими психічними явищами. Пізнання таких зв'язків лежить в основі розробки методик розвитку креативності та стимулювання творчої діяльності, дозволяє виявити багатоаспектність творчості, проникнути в її сутнісний зміст. На заняттях і в повсякденному житті дошкільники перебувають у стані творчості, тобто створюють оригінальні продукти своєї діяльності – малюнки, вироби з глини, пластиліну, паперу, конструкції з будівельного матеріалу, добирають рими до слів, складають вірші. Але новизна цих витворів є суто суб'єктивною. Це вкотре вказує на відмінність дитячої творчості від дорослої [12, 42].

Психологічна енциклопедія розглядає творчість як теоретичну і практичну діяльність людини, результатом якої є створення нових продуктів матеріальної та духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність [7, 352] Вона припускає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється продукт, що відзначається новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самореалізації, розкритті й розширенні своїх творчих можливостей.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський зазначав, що «творчість є діяльністю, в яку

людина вкладає немовби частинку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа... Одухотворення й натхнення однієї особистості породжує одухотворення й натхнення в душах інших людей... Якщо ви хочете, щоб людина благотворно вплинула на людину, утверджуйте в духовному житті колективу й особистості творчість» [10, 507].

У Законі України «Про освіту» передбачено «рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку» [3]. Провідна роль у вирішенні цього питання належить освіті. Тому оптимізувати навчально-виховний процес, зробити його більш досконалим та універсальним у контексті формування творчо мислячої особистості, здатної до успішної самореалізації в соціальному житті, покликана саме креативна освіта [5, 140].

Важливим показником, який свідчить про те, що дошкільник виявляє творче ставлення до виконання завдань, є наявність усвідомленого спонукання до творчості, потяг суб'єкта до оволодіння знаннями, вміннями й навичками, які сприяють ефективному здійсненню творчого пошуку. Під усвідомленістю ми розуміємо поняття особистістю значущості творчості у процесі життєдіяльності, наявність потреби займатися творчою діяльністю.

Про сутність розвитку творчості в дітей свідчить також яскраво виражене бажання займатися творчістю (активно-вольові дії, спрямовані на досягнення мети: творчий пошук прийомів і засобів неординарного вирішення проблемних ситуацій, які виникають у процесі діяльності).

І нарешті, ще один показник – емоційна забарвленість процесу творчого пошуку під час розв'язання різних творчих проблем, наявність позитивних емоцій у ході досягнення кінцевої мети, відчуття впевненості в собі, своїх можливостях і здатність знайти вихід із проблемних ситуацій.

Головними факторами, які визначають цілеспрямоване керування процесом розвитку творчої особистості є передусім наявність доволі стійких інтересів саме до творчості. Тому дуже важливо мати уявлення щодо спрямованості інтересів дошкільнят, ступеня їхньої стійкості.

Формування в дітей глибоких і стійких інтересів до творчої діяльності є однією з основних передумов не лише становлення, а й розвитку творчої особистості.

Розвиток творчої особистості дитини розглядається нами як процес рішення індивідуально значущих, соціально детермінованих, творчих завдань, що все більш ускладнюються, у процесі чого дитина оволодіває необхідним комплексом якостей, пов'язаних із різними аспектами її життєдіяльності. Розвиток творчої особистості – це вдосконалення системи її творчих відносин до різних аспектів життєдіяльності. Реалізуючи свої відносини, що все більш і більш ускладнюються, особа об'єктивує себе в новій творчій якості [2, 8].

Розвиток творчої особистості дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освітньої установи. Отже, навчально-виховний процес повинен бути орієнтований на стимулювання творчості та формування творчої активності дитини, що можливо в результаті виконання певних умов [6, 22]. Однією з таких умов є організація розвиваючого середовища, тобто сукупності просторів, відкритих для дії особи, для становлення особливої субкультури, у яких педагоги можуть відповідати на активність дітей власною активністю, розвиваючи, таким чином, творчу особу дошкільника. Розвиваюче середовище формується на основі середовища соціального та виступає як організований педагогічний простір, що заснований на взаємодоповнюючому діяльнісному спілкуванні всіх учасників виховного процесу та припускає смислові й міжособові відносини, пов'язані зі створенням у виконуваний діяльності нових сторін творчого потенціалу особи і взаємозбагаченням кожного суб'єкта виховного процесу, включеного в активну, творчу, діяльну взаємодію [1, 34].

Однією з найважливіших особливостей творчої праці педагога В. О. Сухомлинський уважав те, що його об'єкт праці – дитина – повсякчас змінюється, завжди нова, сьогодні не та, що вчора, тому найважливішим завданням творчого педагога «розпізнати, виявити, розкрити, виростити, виплекати в кожній дитині її неповторно індивідуальний та-

лант...» [10, 96]. А це можливе через проектування творчої особистості на основі щоденного мікропередбачення творчого розвитку дошкільника й на основі сприйняття часткових результатів своєї діяльності, передбачати її перспективний, цілісний результат.

Як учений Василь Олександрович був учителем-практиком, творцем експериментальної школи, де апробував педагогічні ідеї. Він увійшов в історію української педагогіки як педагог-гуманіст, творець педагогічної системи, у центрі якої перебуває дитина як унікальна особистість. Про його спадщину нині говорять як про авторську систему гуманістичних поглядів, що вже стали органічною складовою розвитку сучасної освіти та педагогічної науки в Україні. В. О. Сухомлинський створив таку психолого-педагогічну систему, у якій все зосереджено навколо дитини-людини. Це надзвичайно потужна й напрочуд гуманістична педагогіка добра, побудована на утвердженні тієї філософської істини, що освіта, виховання й розвиток людини мають передбачати, передусім, утвердження гармонії розуму й серця, де серцю, за образним висловлюванням Василя Олександровича, належить все-таки найніжніша й найтонша мелодія [9, 34]. Отже, педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка серця, дитиноцентризму й толерантності.

Під духовно вихованою людиною В. О. Сухомлинський розумів високоморальну, гуманістично спрямовану, фізично досконалу й естетично розвинену особистість, віддану своєму народу, Батьківщині, не байдужу до горя й біди інших людей, яка співчуває іншому та в разі потреби надає йому дієву допомогу. Він першим у педагогіці звернувся до проблеми формування духовності в дітей як однієї із провідних у вихованні.

У своїх численних працях педагог переконливо стверджує, що виховання гуманізму, людяності здійснюється через творення людям добра. На думку В. О. Сухомлинського, ідея людяності насамперед реалізується через розвиток усіх потенційних, інтелектуальних і фізіологічних можливостей особистості. Виховання гуманізму й людяності повинно стати одним із завдань діяльності навчального закладу та педагога. Вони мають виявля-

тися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба у служінні людям – радість самовіддачі. Без любові і поваги до дітей розмови про гуманність і людяність безпідставні. Людина повинна творити добро не тільки для того, щоб їй дякували, але і для того, щоб поруч були люди, що дають радість і їй, і людям, – щоб уже в роки дитинства людина збагачувала свій духовний світ [9, 198].

Процес входження дитини в духовний світ, освоєння нею моральних норм проходить через різні види усної народної творчості. Уже в піснях, що їх співала мати над колискою, є спрямування на виховання любові до дитини.

Із перших казочок, які чує дитина, звучить мотив добра над злом, бо лише добро завжди перемагає зло.

Акумулюючи досвід народної наукової педагогіки, В. О. Сухомлинський пропонував раннє залучення дітей до сприйняття добра. Адже, за даними психологічних та педагогічних досліджень, саме дошкільні роки є чутливими у засвоєнні моральних цінностей, пізнанні навколишнього світу. У цей період «душа дитини найчутливіша і найвразливіша» [8, 27], характеризується надзвичайно великим емоційним відгуком, появою перших психологічних передумов формування особистості, коли йде процес оволодіння предметним світом як світом людської діяльності, коли вона в ці роки пізнає більше, ніж може пізнати. «Ми повинні виховувати в дітях доброту, людяність, сердечність, співчутливість», – писав В. О. Сухомлинський [11, 291].

Висновки і перспективи досліджень.

Отже, на нашу думку, ефективність роботи щодо розвитку творчої особистості значно підвищується в разі дотримання таких психолого-педагогічних умов:

- коли створюється емоційна, доброзичлива атмосфера в процесі виконання дітьми будь-яких творчих завдань;
- коли організація діяльності дітей із зв'язання творчих завдань здійснюється з опорою на їхні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо;
- коли вирішення творчих завдань пробуджує в кожній дитині дослідницьку активність, поглиблює інтерес до творчої діяльності, спонукає до успішних дій та досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фак-тів дошк. освіти / А. Богуш. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. — 304 с.
2. Веракса Н. Е. Діалектичне мислення і творчість // Н. Е. Веракса / Питання психології. — 1990. — № 4. — С. 5—9.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
4. Закон України «Про освіту» від 23.05.91 № 1060-XII: із змінами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
5. Овчарова Р. Д. Справочная книга школьного психолога / Р. Д. Овчарова. — М. : Педагогика, 1989. — 160 с.
6. Прохорова Л. Розвиваємо творчу активність дошкільників // Л. Прохорова / Дошкільне виховання. — 1996. — № 5. — С. 21—27.
7. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. — К. : Вид-во «Академвидав», 2006. — 424 с. (Енциклопедія ерудита).
8. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / О. В. Сухомлинська. — К. : Всеукраїнський фонд «Добро», 2006. — 43 с.
9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. школа, 1978. — 283 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. — Т. 1. — К. : Рад. шк., 1976. — 654 с.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. — Т. 5. Статті. — К. : Рад. шк., 1977. — 639 с.
12. Туриніна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. / О. Л. Туриніна — К. : МАУП, 2007. — 160 с.

І. М. KARDASH

Mykolaiv

DEVELOPMENT OF CREATIVE PERSONALITY OF THE CHILD ON THE PRINCIPLES OF V. O. SUKHOMLYNSKYI'S GOODNESS PEDAGOGY

The paper presents an analysis of the problem of creative personality development from the standpoint of educational and psychological sciences on the principles of goodness pedagogy of V.O. Sukhomlynsky; psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the work on the development of self-dependence, creativity of preschool child are determined.

Key words: creativity, creative personality, creative activity, pedagogics of goodness, the humanization of education

И. Н. КАРДАШ

г. Николаев

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА НА ПРИНЦИПАХ ПЕДАГОГИКИ ДОБРА В. А. СУХОМЛИНСКОГО

В статье представлен анализ проблемы развития творческой личности с позиций педагогической и психологической науки на принципах добра В. А. Сухомлинского, определены психолого-педагогические условия, которые обеспечивают эффективность работы по развитию самостоятельности, творческой инициативы ребенка дошкольного возраста.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, творческая активность, педагогика добра, гуманизация образования.

Стаття надійшла до редколегії 04.08.2014